

Prof. dr. Amila Šljivo-Grbo
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences

UDK 316.774

Pregledni naučni članak

VLADAVINA MEDIJA ILI VLADAVINA NAD MEDIJIMA
(Uloga OSCE-a u uređivanju rada medija i afirmaciji prava i sloboda)

THE RULE OF MEDIA OR THE RULE OVER MEDIA
(OSCE's role in media regulation and affirmation of
rights and freedoms)

Sažetak

U komunikološkom, sociološkom, pa i političko-pravnom smislu suvremeno društvo, građansko društvo, shvaćeno kao komunikacijska zajednica čiji se segmenti ponašaju slobodno i u kojem pojedinac slobodno djela, misli i odlučuje, zahtijeva visok stupanj uređenosti, ali i utjecaja na svijest, pa i odgoj. Stoga i samo novinarstvo potrebuje višu normativnu uređenost ne samo formalno-pravno već i u smislu poticaja za napredak u kulturi i svijesti. U tom smislu ozbiljan problem jeste problem balansa vladavine medija ili vladavine nad medijem, vladavina istine ili laži, vlade i zakona ili interesa. Upravo u tom kontekstu valja sagledati značaj norme, a u okviru znanosti mjesto i značaj novinarske etike kao posebne etike.

Ključne riječi: mediji, demokracija, uređenost, norma, sloboda, ljudsko pravo, vladavina, međunarodna organizacija, OSCE, deklaracija, diskriminacija, konflikt, mir, stabilnost

Summary

In the communicological, sociological, and political-legal sense, modern society, civil society is understood as a communication community whose segments act freely and in which the individual freely acts, thinks and decides, requires a high degree of orderliness, but also an influence on consciousness, education. Therefore, journalism itself needs higher normative governance, not only formally and legally, but also in the sense of encouraging progress in culture and awareness. In this regard, a serious matter is the problem of balancing the rule of the media or the

rule over the media, the rule of truth or lies, the government and laws or interests. Precisely within this context the significance of the norm should be perceived, and within the framework of science, the place and importance of journalistic ethics as a particular ethic.

Key words: *media, democracy, order, norm, freedom, human right, rule, international organization, OSCE, declaration, discrimination, conflict, peace, stability*

Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi (OSCE) nastala je iz potrebe, kao što u njenom nazivu i stoji, da se izgradi sigurnost i stabilnost u regionu, odnosno da se u stabilnim okolnostima ostvaruje suradnja. Međutim, ovo stanovište nema opću podršku, jer danas u Evropi ima sve više onih koji su „otvoreno“ skeptični. Zapravo, sve je više analitičara koji kažu ovako: „Sagledavanje budućnosti predstavlja enigmu“.¹ U čemu je bit tog akcenta, čemu izraz enigma? Razlog tome, vjerovati je, što se u razdoblju mira u Evropi nakon Drugog svjetskog rata evidentira prekid mira, upotreba vojne sile u rješavanju odnosa među državama, posebno među državama nastalim raspadom bivše Jugoslavije i dr. i to na samom koncu 20. stoljeća. Brutalnost, nasilje i genocid u Bosni i Hercegovini tragično, ali, nažalost, na najbolji način oslikavaju izostanak blagovremene intervencije ove organizacije u cilju osiguranja mira. Izostanak blagovremenog političkog pritiska tako moćne evropske organizacije rezultirao je i izostankom pravovremenog vojnog reagiranja, što je praktično značilo dopuštanje da rat eskalira i da se žrtvuju ljudska prava u srcu Evrope. Sva pravdanja o nemogućnosti široke međunarodne akcije kako bi se zaštitila ljudska prava, ustvari, više govore o neefikasnosti ove inače široke međunarodne organizacije i o utjecaju najmoćnijih njenih članica na odluke. Kao što smo vidjeli, „velike sile“ prihvatile su „pojednostavljeno shvaćanje“ naše povijesti i zapravo prešutno dale mogućnost Srbiji da ratom ostvari proširenje svoje države. Da je to tako, svjedoči primjer intervencije Evroatlantskog vojnog saveza (NATO) na Kosovu kojom je vrlo efikasno zaustavljen rat, iako je Kosovo u sastavu bivše Jugoslavije kao autonomna pokrajina bilo pod jurisdikcijom Srbije. Ako sada ovo imamo u vidu, onda je razumjeti zašto „prosječan“ Evropljanin sa skepsom gleda na ovu organizaciju. Ustvari, „prosječan“ Evropljanin na Evropu gleda sa znakom pitanja jer je sve više svjestan opasnosti od mogućih ratova, a time i gaženja ljudskih prava. Ako se rad Organizacije za sigurnost i suradnju u Evropi (OSCE) zasniva na tome

¹ Dawson, Cristopher (2002) *Razumijevanje Europe*, VERBUM, Split.

da su „ljudska prava i osnovne slobode, vladavina prava i demokratske institucije (...) temelji mira i sigurnosti koji predstavljaju ključni doprinos sprečavanju sukoba“, onda to govori da OSCE nije izvršio svoju zadaću, pa su sumnje u budućnost Evrope opravdane.² Iako slučaj agresije i rata u Bosni i Hercegovini ne potvrđuje odlučnost u djelovanju Organizacije za sigurnost i suradnju u Evropi, ova organizacija, kako kaže Thomas Buergenthal, „utiče na politiku ljudskih prava mnogih europskih nacija“.³ Stoga su dokumenti doneseni u okviru Organizacije za sigurnost i suradnju u Evropi,⁴ a koji se odnose na zaštitu ljudskih prava i sloboda, posebno slobode govora i slobode medija, važni, o čemu će se dalje nešto šire govoriti.

S obzirom na višegodišnju aktivnost Organizacije za sigurnost i suradnju u Evropi (kao konferencije i kao organizacije) evidentna je vrlo široka lepeza dokumenata koji se odnose koliko na promjenu politike određenih zemalja u pogledu poštivanja ljudskih prava datih u *Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima* toliko i na nastojanje da jedan broj zemalja uvaži samu deklaraciju i prihvate raspravu o ljudskim pravima (SSSR i dr.). U okviru tih dokumenata najprije treba spomenuti Helsinški završni akt u kojem je, zapravo, i pokrenuto pitanje slobodnog protoka informacija kao segmenta slobode medija,⁵ a zatim dokument Moskovskog sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji održanog 1991. godine, Amsterdamsku preporuku OSCE-a o slobodi medija i internetu (2003), „Zajedničku deklaraciju“ specijalnog izvještača Ujedinjenih nacija za pitanja slobode mišljenja, predstavnika OSCE-a za pitanja medija i specijalnog izvještača OAS-a za pitanja slobode izražavanja koja je donesena 2004. godine, Zajedničku deklaraciju o slobodi izražavanja i odgovoru na konfliktne situacije iz 2015. i Zajedničku deklaraciju o slobodi izražavanja i borbi protiv nasilnog ekstremizma iz 2016. godine.

² Buergenthal, Thomas (1998) *Međunarodna ljudska prava*, Magistrat, Sarajevo, str. 100.

³ Isto, str. 96.

⁴ Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi osnovana je kao Konferencija o sigurnosti i suradnji u Evropi (KESSE) 1954. godine. U Helsinkiju su Završni akt potpisale 33 evropske zemlje, Sovjetski savez, Sjedinjene Američke Države i Kanada. Konferencija o sigurnosti i suradnji u Evropi je 1994. godine preimenovana u Organizaciju za sigurnost i suradnju u Evropi (OSCE). Ovaj relativno dug put razvoja karakterizira cijeli niz sastanaka na kojima su apostrofirana ljudska prava u kontekstu ideološki podijeljene Evrope i prevladavanja hladnoratovske politike.

⁵ „Jedan od dijelova Košare II, naslovljen 'Informacije' poziva na unapređenje slobodnog protoka informacija preko granica u tisku, na filmu, te radiju i televiziji“ (*Priručnik o slobodi javne riječi*, cit, str. 81).

a) Helsinški završni akt

Sasvim je poznato da je proces kontinuiteta u radu Konferencije o sigurnosti i suradnji u Evropi od 1954. godine (prvi sastanak u Kopenhagenu) do 1975. godine kada je usaglašen i potpisan Helsinški završni akt rezultirao pokretanjem cijelog niza pitanja koja su bila od značaja za ublažavanje hladnim ratom podijeljenog svijeta i Evrope, ali da je u tome ključno pitanje bilo pitanje ljudskih prava kao pitanje od značaja za uklanjanje pretpostavki mogućeg sukoba. S obzirom da su razvijene zapadne zemlje u svojoj politici respektirale Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima iz 1948. godine, a da SSSR i zemlje tzv. Istočnog bloka nisu otvarale pitanja iz domena ljudskih prava, Helsinški završni akt kao rezultat kompromisa otvorio je tu mogućnost. U ovom inače vrlo složenom dokumentu, a u okviru njegovog četvrtog dijela (tzv. Korpa IV), naglašava se pitanje suradnje na planu razmjene informacija, pa i poboljšanja uvjeta za rad novinara. Time se, ustvari, upozorilo na put prevladavanja otpora komunističkih vlasti pružanju informacija koje ukazuju na stanje ljudskih prava. Prihvatanje u ovom dokumentu načela VII koje glasi: „Poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući slobodu misli, savjesti, vjeroispovijesti i uvjerenja“ (Korpa III) označilo je, kako će se kasnije vidjeti, uvod u postupne promjene u dijelu zemalja tzv. Istočnog bloka. Na ovakav zaključak teško je naići u literaturi, ali se on sada, nakon što su se promjene dogodile, neporecivo nameće.

b) Dokument Moskovskog sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji (1991)

Sloboda izražavanja kao standard, kao temeljno ljudsko pravo i kao preduvjet demokratskog društva u sebi, zapravo, sadrži više prava koja se reflektiraju na oblast medija. Riječ je o standardu na koji je posebno upozorio Moskovski sastanak Konferencije o ljudskoj dimenziji čiji su učesnici, suočeni s porastom nacionalne, etničke i vjerske mržnje i ksenofobije, zaključili da je dostupnost informacija ključna za uklanjanje opasnosti po sigurnost. U tom smislu donesen je dokument u kojem se kaže: „Države sudionice potvrđuju pravo na slobodu izražavanja, uključujući i pravo na komunikaciju i pravo medija na prikupljanje, priopćavanje i širenje informacija, vijesti i mišljenja. Bilo kakvo ograničavanje ostvarivanja tog prava propisuje se zakonom i bit će u skladu s međunarodnim standardima (...).“⁶ Zanimljivo je to što je ovaj dokument donesen baš u Moskvi i što se

⁶ *Priručnik o slobodi javne riječi*, cit, str. 329.

njime potencira nezavisnost medija nakon što su se (u tom nekadašnjem bastionu komunizma) već dogodile promjene. Međutim, tim promjenama nisu riješena ljudska prava i slobode, pa ni sloboda izražavanja, jer su se u Ruskoj Federaciji, koja se oformila nakon raspada SSSR-a, našli narodi (čija je ugroženost i danas evidentna) bez mogućnosti na samoopredjeljenje. Stoga ovaj dokument ima višestruko značenje kao pokazatelj stanja u okviru same Organizacije za sigurnost i suradnju u Evropi i kao potvrda nedostatka slobode izražavanja. Dokument Moskovskog sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji i samim svojim nazivom ukazuje na problem ljudskih prava, a sadržajem upozorava da su nezavisni mediji „veoma značajni za obezbjeđivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda“.

c) Amsterdamske preporuke OSCE-a o slobodi medija i internetu

Iako je primarna zadaća OSCE-a angažman u domenu sigurnosti i suradnje, ova se organizacija sve intenzivnije bavi i pitanjem slobode medija, uključujući i tzv. nove medije u koje spada i internet. Budući da internet kao *novum* u oblasti komuniciranja prelazi nacionalne granice (granice država, pa i kontinenata), interes za taj medij pokazuje, pored ostalih, i Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi. To potvrđuje i konferencija posvećena „Slobodi medija i internetu“ koja je održana 13–14. juna 2003. godine u Amsterdamu. Na ovoj konferenciji donesene su preporuke kojima OSCE vrlo ozbiljno upozorava kako na protivzakonito korištenje interneta tako i na ulogu nacionalnih zakona u zaštiti interneta, tj. njegovih korisnika od „nelegalnog sadržaja“. U preporuci se, naime, kaže: „Protivzakonito korištenje interneta ne može se tolerisati. Nelegalan sadržaj mora se krivično goniti u zemlji njegovog porijekla, ali zakonske, kao i aktivnosti policijskih službi moraju da imaju za jasan cilj nelegalan sadržaj, a ne infrastrukturu samog interneta.“⁷ Ako se pažljivije pogleda sadržaj ovog dijela preporuke, uočiti će se imperativan jezik, a to ukazuje na potrebu urgentnog iznalaženja rješenja kako bi se internet zaštitio od „nelegalnog sadržaja“. Preciznije, preporukom se naglašava: a) krivično gonjenje autora nelegalnog sadržaja u zemlji porijekla i b) istraživanje i kontrola sadržaja, a ne infrastrukture interneta. Postavlja se pitanje koji su to razlozi za ovakvu preporuku u eri ekspanzije novih tehnologija komuniciranja i sve veće afirmacije slobode izražavanja. Pretpostaviti je da je to stoga što se na internetu može naći sve više neprihvatljivih sadržaja (pomografija, psovka i sl.), sadržaja uvredljivog karaktera (rasizam, spolna diskriminacija, etnički nacionalizam, vjerski radikalizam, ksenofobičnost i

⁷ Amsterdamske preporuke OSCE-a o slobodi medija i internetu, OSCE, 2003.

sl.), pa i onih koji se tiču historijski poraženih ideja i pokreta kakav je npr. bio fašizam. Budući da je internet tako moćan medij, tj. da ova mreža pokriva gotovo cijeli prostor zemaljske kugle, razumljivo je to što OSCE preporučuje državama da zakonom reguliraju ovu oblast kako bi se zaštitilo ljudsko dostojanstvo. Na kraju valja naglasiti da se ovim dokumentom i za autore sadržaja na internetu preporučuje njegovanje vrijednosti „profesionalnog novinarstva“, te upozorava na odgovornost za sadržaj.

d) „Zajednička deklaracija“ posvećena slobodi pristupa informacijama specijalnog izvještača Ujedinjenih nacija za pitanja slobode mišljenja, predstavnika OSCE-a za pitanja medija i specijalnog izvještača OAS-a za pitanja slobode izražavanja (2004)

Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi zajedno s predstavnicima drugih organizacija, kao što su UN, OAS i dr., djeluje u cilju ostvarivanja ljudskih prava i sloboda shodno međunarodnom pravu. U tom smislu, a u svrhu potpore ostvarenju slobode pristupa informacijama donesena je „Zajednička deklaracija“ specijalnog izvještača UN-a za pitanja slobode mišljenja, predstavnika OSCE-a za pitanja medija i specijalnog izvještača OAS-a za pitanja slobode izražavanja. Ovu deklaraciju treba razumjeti u sastavu jednog dugog, zapravo, historijskog nastojanja da se nacionalne vlasti obavežu na poštivanje slobode građana da traže i prime informaciju. U teoriji je, naime, poznat primjer Jamesa Madisona⁸ koji je rekao: „Narodna vlada bez obaviještenog naroda, ili sredstva da dođe do obavijesti, samo je prilog farsa ili možda tragediji, ili možda i jednome i drugome.“⁹ Ova misao može se razumjeti u sklopu demokratske tradicije, ali i u sklopu potrebe da se na državnom nivou zakonom regulira pravo na pristup informacijama. Ako se sagleda tekst ove „Zajedničke deklaracije“, jasno će se uočiti da ovo međunarodno priznato pravo građanina u nekim zemljama nije regulirano zakonom zbog čega su tri spomenute organizacije i donijele deklaraciju. Pored toga što se deklaracijom sugerira obaveza poštivanja prava na pristup informacijama, njome se istovremeno ističe zahtjev javnim organima vlasti „da objavljuju, bez obzira da li to neko traži širok dijapazon informacija značajnih za javnost“.¹⁰ Insistiranje na donošenju zakona na nacionalnom

⁸ James Madison je poznat kao jedan od koautora teksta američkog ustava.

⁹ Prema: *Priručnik o slobodi javne riječi*, cit. str. 137.

¹⁰ „Zajednička deklaracija posvećena slobodi pristupa informacijama“ specijalnog izvještača Ujedinjenih nacija za pitanja slobode mišljenja, predstavnika OSCE-a za pitanja medija i specijalnog izvještača OAS-a za pitanja slobode izražavanja (2004).

nivou rezultat je spoznaje da u nekim zemljama vlade taje informacije. Prikrivanje i nedostupnost informacija je pokazatelj nedemokratske vladavine. Činjenicu da su se masovni mediji u 20. stoljeću razvili i postali vrlo značajni za „moderna društva“ stoga što su široj javnosti postali glavni izvor informacija vlasti trebaju uvažavati jer će time pokazati da one nisu jedini centar moći. U tom smislu Paul Moncini i David Swanson kažu: „Masovni mediji (...) su u modernim poliarhijama samostalna središta moći u recipročnom natjecanju sa drugim središtima moći.“¹¹ To „recipročno natjecanje“ razuđenih centara postoji u demokratskim zemljama. Između ostalog i zbog toga je OSCE u Bosni i Hercegovini imao značajnu ulogu. Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi počela se baviti Bosnom i Hercegovinom na osnovi Dejtonskog mirovnog sporazuma (Aneks 3) koliko zbog same Bosne i Hercegovine toliko i zbog „evropskog mira“. Ustvari, s okončanjem rata u Bosni i Hercegovini međunarodna zajednica, a u njenom sastavu OSCE, intenzivno radi koliko na uspostavi mira u Bosni i Hercegovini toliko i na oživljavanju funkcija civilne vlasti. Prva zadaća OSCE-a odnosila se na donošenje i provedbu programa slobodnih i pravednih izbora i afirmaciju slobode izražavanja. To znači da je Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini imala iznimno važnu ulogu na polju ljudskih prava.

Ako mi u Bosni i Hercegovini danas sa znatne vremenske distance pogledamo i analiziramo uradak tzv. međunarodne zajednice (to je neki retorički a uobičajeni naziv za mnoštvo međunarodnih institucija i organizacija), zaključak nikako ne može biti negativan rezultat i sud. Posebno taj sud mora biti odmjeren i usklađen sa događajima tokom oružanog sukoba (posebno katastrofalnog ataka na ljudska prava) ali i postkonfliktnog, tranzicijskog perioda naročito, a u kojem je svoje funkcije izvršavao i OSCE. Valja, dakle, ukazati na činjenicu znatnog, ali ipak ograničenog uspjeha ove organizacije na postkonfliktni trend razvoja koji treba ocijeniti nekom zadovoljavajućom ocjenom. No, budući da se sukobi i drugi oblici radikalnog ponašanja permanentno odvijaju u svijetu, valja iz pozicije bosanskog čovjeka (intelektualca, bivšeg vojnika i građanina) pažljivo sagledati na koji način određeni dokumenti OSCE-a imaju značaj za Bosnu bez obzira što je otvoreni konflikt završen prije više od dvije decenije. U tom smislu čine se posebno važnim dvije „zajedničke“ deklaracije:

¹¹ Street, John (2003) *Masovni mediji, politika i demokracija*, cit. str. 195.

1. Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i odgovoru na konfliktne situacije (Riga, 2015) i
2. Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i borbi protiv nasilnog ekstremizma (Helsinki, 2016).

Iako ove deklaracije sadrže neke već poznate stavove, one su ipak dragocjen doprinos afirmaciji sloboda i prava i otvorena gesta odbacivanja politika i postupaka koji vode u konflikt i tzv. radikalizam kao politiku koja projektira ili konflikt ili osporavanje prava i sloboda.

e) **Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i odgovoru na konfliktne situacije**¹²

U biti, *Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i odgovoru na konfliktne situacije* problematizira način suprotstavljanja govoru mržnje, ugrožavanju nacionalne sigurnosti, ekstremizmu i sl. na način da se upozorava države da ne pribjegavaju zabranama, cenzuri i uopće najstrožim mjerama već da se, kada je konflikt suspendirao državne zakone, primjenjuje humanitarno pravo čiji su standardi primjenjivi i ne znače samo zabrane. Tako npr. u slučaju govora mržnje fokusiraju se oni koji šire govor mržnje, a ne naširoko svi ili većina pripadnika zajednice iz koje oni potječu, ili pak, kada je u pitanju terorizam, državama se sugerira uzdržavanje od administrativnih mjera koje ograničavaju slobodu izražavanja, uključujući i regulatorne sisteme za medije i sl.

Preciznije, ovom deklaracijom ukazuje se na važnost odmjerenog postupanja uz uvažavanje normi humanitarnog prava u četiri bitne sfere:

1. „naglašavanje da cenzura nije produktivan odgovor na ekstremizam (...)“,
2. odgovornost država za poštivanje humanitarnog prava,
3. „kaznena ograničenja“ koja se odnose na govor mržnje, ekstremizam i sl. trebaju biti strogo u skladu sa međunarodnim standardima i
4. administrativne mjere na koju god da se nepoželjnu politiku odnose trebaju provoditi „nezavisna tijela“.

Naprijed su spomenuta pitanja od važnosti za slobodu izražavanja i dr. jer je to u funkciji komuniciranja i na to valja gledati kao na način primjene pravila i normi koje proklamiraju i druge deklaracije, konvencije pa i zakoni koji respektiraju humanitarno pravo.

¹² Vidjeti: JOINT DECLARATION ON FREEDOM OF EXPRESSION AND RESPONSES TO CONFLICT SITUATIONS, Riga, 2015, www.osce.org.

f) **Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i borbi protiv nasilnog ekstremizma usvojena (Helsinki, 2016)¹³**

Zajednička deklaracija o slobodi izražavanja i borbi protiv nasilnog ekstremizma usvojena je 3. maja 2016. godine u Helsinkiju zbog potrebe da se ukaže kako na različit pristup pojavi nasilnog ekstremizma tako i na pojavu korištenja incidenta nasilnog ekstremizma u svrhu produciranja zabrana, ograničavanja slobode izražavanja ili pak provođenja diskriminacije prema onima sa kojima dijele kulturu i etničko porijeklo aktera nasilnog ekstremizma, ima aktualno i posebno važno značenje. U deklaraciji se navodi da je njenom donošenju prethodio cijeli niz konsultacija među najvažnijim akterima koji se na globalnom planu danas bave zaštitom ili pak opravdanim ograničavanjem ljudskih prava i sloboda (slobode izražavanja npr. kada je to u nacionalnom interesu). Usto, istaknuto je da se deklaracija oslanja na kontinuitet aktivnosti OSCE-a vezano za ova pitanja koja su objavljivana od 1999. do 2015. godine u izjavama o nužnom ponašanju država u zaštiti od nasilnog ekstremizma i kršenja ljudskih prava polazeći od općeg načela „da svako ima pravo tražiti, primati i širiti informacije i ideje putem svih medija i bez obzira na granice, posebno o pitanjima od javnog interesa uključujući i pitanja o nasilju i terorizmu i o tome dati svoj komentar.“ Dalje se kaže „da države imaju obavezu osigurati medijima da informišu javnost (...) naročito u vrijeme povećane društvene ili političke napetosti uključujući stvaranje okruženja u kojem se mogu razvijati slobodni, nezavisni mediji, a da ograničavanje slobode izražavanja treba biti u skladu sa međunarodnim standardima.“

Deklaracijom se dalje uređuje cijeli niz obaveza države prema mediju, prema novinarima i njegovom pravu da ne otkriva identitet izvora informacija, prema civilnom sektoru, zagovaranju mržnje i dr.

Najkraće, ovom deklaracijom se nalaže državama da se uzdrže od aktivnosti koje bi, osiguravajući se od ekstremnog ponašanja i nasilja, provodile ograničenja ili provodile diskriminaciju ili zloupotrebu bilo koje vrste ovakvih incidenata u svrhu ograničavanja zagwarantiranih prava pojedinaca ili cijelih grupa.

¹³ Vidjeti: JOINT DECLARATION ON FREEDOM OF EXPRESSION AND COUNTERING VIOLENT EXTREMISM, Helsinki, 2016, www.osce.org.

Zaključak

Valja reći da praksa kršenja međunarodnih normi *de facto* svakodnevno upozorava na potrebu bržeg definiranja kako mehanizama za njihovu primjenu tako i efikasnosti sankcija u slučajevima nepoštivanja ili odbacivanja. Njihova slabost je u tome što ih ne prate funkcionalni mehanizmi kojima će se u slučaju njihovog nepoštivanja primijeniti sankcija protiv prekršitelja. Njima se zapravo više apelira, proklamira i animira volja nacionalnih vlada nego što se striktno nalaže obaveza. Na tom planu moguće je kritizirati praksu Ujedinjenih naroda, Evropsku uniju ali i druge međunarodne institucije zbog njihovog sporog, uglavnom neefikasnog djelovanja u brojnim slučajevima kršenja međunarodnih normi. Za razliku od međunarodnih dokumenata odnos prema nacionalnim zakonima u bitnom je drugačiji. U većini evropskih zemalja npr. (posebno u Zapadnoj Evropi) nacionalna zakonska regulativa se poštuje, iako se ni ta praksa (praksa primjene tih zakona) ne smije idealizirati. Od naročitog značaja je, čini se, to što se u evropskim postkomunističkim zemljama postupno donose i primjenjuju zakoni shodno stupnju njihove demokratizacije i pluralizacije (zemlje u tranziciji).

Uopće uzev, valja konstatirati da još uvijek u praksi kako na globalnom planu tako i na nacionalnim razinama dominira jaz između norme i stvarnosti, što je posljedica utjecaja različitih interesa i centara moći otkuda dolaze interesi.

Upravo zbog činjenice da su pravni akti (posebno zakoni), historijski gledano, nastajali i razvijali se kao posljedica spoznaje da se uspostavi mir, poredak i red u društvu, upozorava se na značaj države i njenih funkcija. Međutim, te funkcije vrše ljudi, eksponenti vladajućih elita i u ime države u pravne norme inkorporiraju određene interese. Marx je doista bio u pravu kada je zaključio da je kapitalizam bojno polje privatnih interesa. Istina, neoliberalna teorija i na njoj utemeljena faza razvoja kapitalizma, liberalizacija svijeta i procesi globalizacije donijeli su standarde koji određuju pravce razvoja, ali i potrebu za obnovom etike i istovremeno na njoj utemeljenog profesionalizma.

Ako se danas osvrnemo na pređeni put kroz proteklih dvadeset godina, ustanovit ćemo da se OSCE u Bosni i Hercegovini pokazao korisnim u kreiranju i primjeni nacionalnih zakona i propisa. Pored pomoći u proceduri donošenja stalnog Izbornog zakona, Zakona o Federalnoj RTVBiH i dr. OSCE je po ovlaštenju OHR-a asistirao u kreiranju teksta Zakona o slobodi pristupa informacijama. Zbog nespремnosti Parlamenta da usvoji ovaj zakon,

svojom odlukom nametnuo ga je i proglasio OHR. Nametanje ovog zakona, u biti, označilo je provođenje u djelo „Zajedničke deklaracije“ koja se odnosi na pravo pristupa informacijama. Na kraju se može reći da je Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini bila značajna karika u lancu pomoći postkonfliktnog oporavka društva. Nema sumnje da je ova misija imala značajnu ulogu u uvođenju reda shodno projektu slobodne i demokratske Bosne i Hercegovine u kojoj će se štititi i poštivati ljudska prava i princip vladavine prava.

Literatura

1. Buergenthal, Thomas (1998) *Međunarodna ljudska prava*, Magistrat, Sarajevo.
2. Dawson, Cristopher (2002) *Razumijevanje Europe*, VERBUM, Split.
3. *Priručnik o slobodi javne riječi*, Article 19 – Press data, Zagreb, 1998.
4. Street, John (2003) *Masovni mediji, politika i demokracija*, Zagreb.
 - *Amsterdamske preporuke OSCE-a o slobodi medija i internetu*, OSCE, 2003.
 - „Zajednička deklaracija posvećena slobodi pristupa informacijama“ specijalnog izvještača Ujedinjenih nacija za pitanja slobode mišljenja, predstavnika OSCE-a za pitanja medija i specijalnog izvještača OAS-a za pitanja slobode izražavanja, OSCE, 2004.
 - JOINT DECLARATION ON FREEDOM OF EXPRESSION AND RESPONSES TO CONFLICT SITUATIONS, Riga, 2015.
 - JOINT DECLARATION ON FREEDOM OF EXPRESSION AND COUNTERING VIOLENT EXTREMISM, Helsinki, 2016.